

Kristina N. Topić*

Gradska biblioteka u Novom Sadu

JANUSOV KLJUČ
ZORAN PANEVSKI: SARA I JANUAR ZA DVE
DEVOJČICE
(BEOGRAD: LAGUNA, 2018)

Romanom *Sara i januar za dve devojčice* Zoran Panevski dobio je nagradu *Plavi čuperak* za 2018. godinu koju dodjeljuju *Zmajeve dečje igre*. Nagrada je dodatno potvrdila estetske vrijednosti ovog književnog djela namijenjenog ne samo djeci i omladini, već i svim ljubiteljima književnosti. Ovaj roman može da se dovede u vezu sa prethodnim romanom Panevskog – *Sara i zaboravljeni trg* – budući da je u pitanju ista junakinja. No, romani mogu da se čitaju zasebno pošto predočavaju različite životne događaje djevojčice Sare i tako stvaraju drukčije priče u ova dva romana.

Panevski vjerno predstavlja sliku djevojčice koja živi u modernom svijetu. Svijet je prikazan iz Sarine vizure, ali i iz vizure medijuma putem kojih djevojčica i svi njeni vršnjaci komuniciraju sa stvarnošću u savremenom trenutku. Tako je internet (društvene mreže prvenstveno) način kojim oni pokušavaju da se približe svijetu, ali i da pokažu kako ga vide:

Sara je okrenula glavu ka kompjuteru. Maca se slikala pokazujući novi kaiš (144 lajka do sada, tri Biljina komentara kako je „vrh“), Miona je stavila neku poruku o tome kako je važno biti dobar drug (14 lajkova), a Vanja je okačila fotku na kojoj guska hrani malog psa (6 lajkova). (Panevski, 2018, str. 51)

---

* kristinatopic550@gmail.com

JANUSOV KLJUČ
 ZORAN PANEVSKI: SARA I JANUAR ZA DVE DEVOJČICE

Pisac ovim kratkim pasusom potvrđuje da „lajkom“ određena grupa ljudi determiniše skalu važnosti, ali i vrijednosti informacija koje se plasiraju na nekoj internet-platforni. Macine objave odobrene su od većeg broja ljudi, dok Vanjine ili Mionine objave, u omjeru sa Macinim, dobijaju skoro neznatnu pažnju. Panevski ovim isječkom prikazuje samo ugrubo kako svijet, u grupi o kojoj piše, (a život na „mrežama“ jeste njegov dio) funkcioniše. Egzistiranje se odvija na polaritetima – crnoj ili bijeloj strani, dobroj ili lošoj, popularnoj ili nepopularnoj. Kako će se krajnosti percepirati zavisi od grupe koja određuje šta je prioritet. Kada su tinejdžeri u pitanju očigledno je da su jedini važni opoziti popularno/nepopularno.

Roman predstavlja tinejdžerske dileme koje su došle sa modernim tehnologijama, a koje se i dalje tiču onog humanog u ljudima. Kako se izboriti sa svim emocijama koje život nameće? Jedno je sigurno, internet nije nužno jedini vid pomoći, jer ne može sve da se svrsta u dva polariteta koje „mreže“ nude – u popularnu i nepopularnu stranu. Sara je djevojčica razvedenih roditelja i dok oni „jure“ karijere Sara živi kod strica i strine. Ponekad se osjeća usamljeno, uplašeno, a roditelji bi možda dali najbolje odgovore da su prisutni. Dječak koji joj se dopada, Petar, pokušava da izbalansira između rasprava roditelja, ali i pretjeranih vannastavnih aktivnosti koje su mu nametnute. Sarina prijateljica Vanja ne umije da objasni vršnjacima da ima brata koji je u razvoju zaostao, pa ga radije krije nego što o njemu priča ili pokazuje na društvenim mrežama. Ona se plaši reakcija drugih vršnjaka, ali i toga kako da im objasni da bez obzira na sve njena ljubav prema bratu nije ništa manja. Dakle, sve je to roj misli koje oni treba da obrade u svojim glavama, a zatim predstave spoljašnjem svijetu. Misli se nagomilavaju jer ne izlaze van, pa stoga prerastaju u probleme.

No, autor ne prikazuje junakinju kao konvencionalnu djevojčicu koja daje svoj sud lajkom ili komentarom u digitalnom svijetu, premda ga ona prati i ima svijest o tome kako on funkcioniše. Sara je pametna djevojčica koja rješenja pokušava da nađe i na manje popularnim mjestima – papirnim stranicama. Ona razmišlja i osjeća da između emocija postoje nijanse koje ih čine *baš onakvim kakve jesu*, a koje ne mogu i ne treba da se uklope u modele koje diktira virtuelni svijet. Ona vjeruje da za sva njena osjećanja mora postojati način kako da ih izrazi.

Zato Panevski, prema šablonu suprotnosti koje je postavio u romanu, da bi pokazao da svijet „diše“ i izvan internet života, unosi dijelove stripa. Strip *Crno-beli vrt* je literatura kojom Sara pokušava da pronađe neke savjete o svijetu, o sebi, o drugima, a zatim i da ih primijeni. To bi joj olakšalo situaciju u kojoj se nalazi. Ilustracije u stripu su crno-bijele. Životinje (pingvin, panda, zebra, dakle sve crno-bijele) glavnoj junakinji daju različite odgovore na pitanje *Zašto je sve tako kako jeste?* Odgovori su domišljati, višeslojni i ne tako jednostavni, pa tjeraju Saru na razmišljanje.

Sara ne traži odgovore u nekakvim brzim, instant objavama na internetu (fotografija, broj lajkova, komentari i sl). Vizuelno uvijek moraju da dopune, objasne riječi bliske njoj, tako da može da se poveže i uvjeri u sve što joj čitava cjelina govori. Sara, stoga, čita blog-objave djevojčice Milene. Njeni tekstovi i prateće fotografije Sari se dopadaju jer Milena piše o nekim svakodnevnim situacijama bez senzacija i karikiranja emocija – priče o blizancima Bokiju i Vokiju, Gojaznom Gojku, nastavnici Pani(ki)čki i sl. Sve su to likovi koji zaokupljaju pažnju djevojčice, pa zato i piše o tome. No, Milena takođe čita strip *Crno-beli vrt* i odlučuje da neke od misli koje strip nudi primijeni u svom životu jer ona želi da shvati ljude oko sebe, a ne da ih osudi i svrsta u kategorije popularno/nepopularno. Svaku podvučenu rečenicu iz stripa Milena namjenjuje nekoj osobi. Rečenice znače vrstu pouke, savjeta. Sara prema Mileninom modelu primjenjuje to isto, samo što ona bira i podvlači rečenice koje se njoj dopadaju. Obe djevojčice nailaze na otpor drugih, zato što su „savjetima“ pokušavale da opravdaju samo sebe, da predstavljaju samo svoje viđenje svijeta i objasne svoje emocije, ali ne i tuđe.

Panevski, ovim postupkom, prvi put u romanu ruši svijet time što ne uspostavlja ravnotežu postojanjem bilo kakvog opozita. Djevojčice nisu shvaćene i sve prelazi u jednu crnu površinu, bez bijele koja bi trebalo svojom pojavom da uspostavi ravnotežu. No, djevojčice su na novogodišnjoj žurki, igrom slučaja, zamijenile svoje stripove. Sara to saznaje preko Milenine objave. Da bi se crno-bijela ravnoteža uspostavila djevojčice treba da razmišljaju, da same otkriju drugu stranu. Ona im se ne daje sama, već moraju da stupe u akciju. Obe djevojčice primjenjuju podvučene rečenice iz tog drugog, zamijenjenog stripa u odnosu sa drugim ljudima. I tek tada ravnoteža biva uspostavljena i bijela strana počinje da se pojavljuje. Ono što je djevojčicama falilo jeste razumijevanje drugih, a ne iznošenje nekakvih misli iz stripa sa kojima se samo one mogu povezati. Upravo ta zamjena stripova i korišćenje tuđih podvučenih rečenica znače prihvatanje, odobravanje drugih i njihovih perspektiva umesto potrebe da se drugi ukllope u lične zamišljene šablone.

Panevski, dakle, objašnjava ovim postupkom ne *Zašto je sve tako kako jeste* već kako to što jeste razumjeti. Djevojčice to same zaključuju jer se sve vrijeme pitaju, a zatim i same stvaraju iskustva koja su u vezi sa razumijevanjem drugih.

Milena objašnjava to simbolično u svojoj objavi, povezujući čitavu situaciju *Crno-belog vrta* sa značenjem rimskog boga Janusa:

Janus simbolizuje otvaranje vrata, nov početak, a po njemu je dobio ime i mesec januar. Janus se predstavlja kao božanstvo sa dva lica, koja gledaju istovremeno u prošlost i budućnost. To znači da u budućnost ne treba da se ide ako se ne sagleda prošlost. Janus je bog svakog početka –

JANUSOV KLJUČ
ZORAN PANEVSKI: SARA I JANUAR ZA DVE DEVOJČICE

---

prvog meseca u godini, prvog dana u mesecu, početak svakog dana i svake akcije. (...) Kako je i ovo sa *Crno-belim vrtom* slično Janusu. Kao da je slučajna zamena dovela do preispitivanja svega što me nerviralo i pomogla mi da se promenim. Prošla sam kroz neka druga vrata. Bila bih srećna kada bi onaj ko ima moj *Crno-beli vrt* zajedno sa njim dobio i novi januar! (Panevski 2018: 144)

Panevski je ovim romanom pokazao koliko mogu biti složena osjećanja tinejdžera. On nam govori da djeca nisu nezalice, već da duboko osjećaju svijet u kome se nalaze i da ga razumiju tako što ga neprestano objašnjavaju sebi. Objašnjenje novih pojava znači odrastanje, razumijevanje sebe i drugih.

Datum prijema: 31.8.2019.

Datum ispravki: /

Datum odobrenja: 3.10.2019.